

Hoe kies ik het
juiste hulpmiddel ?

KEUZE HULP

Tekst: Ariadne Krommedam, Elly Waaijer
en Nico Knibbe

Ondersteunde communicatiehulpmiddelen

De wereld van ondersteunde communicatiehulpmiddelen is complex en verandert snel. Om als ergotherapeut cliënten daarbij goed te kunnen adviseren is kennis nodig. In dit artikel geven we tips, handvatten en verwijzingen naar meer informatie over het in kaart brengen van de problematiek en het formuleren van concrete functie-eisen.

Keuzehulp Ondersteunde Communicatie

Op de website van Scouters is de Keuzehulp Ondersteunde Communicatie in detail uitgewerkt. Scan hiervoor de QR-code. In de keuzehulp wordt een vergelijking gemaakt tussen diverse hulpmiddelen en is per hulpmiddel meer informatie te vinden.

Wat is communiceren?

Communicatie is het proces waarbij de zender een boodschap probeert over te brengen op de ontvanger. Dit kan door middel van verbale communicatie (woorden) of non-verbale communicatie (gebaren). In de praktijk is vaak sprake van een combinatie van beide. In deze Keuzehulp beperken we ons tot verbale communicatie.

Communiceren door middel van je stem is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Wanneer de spraak- en taalontwikkeling van een kind niet goed verloopt of wanneer een cliënt door een spierziekte, neurologische aandoening of trauma niet meer met de omgeving kan communiceren, kan dat leiden tot beperkingen. Denk aan beperkingen ten aanzien van

onderwijs, werk, sociale relaties en het dagelijks functioneren. Dit kan zelfs (geleidelijk) leiden tot sociale isolatie, angst en depressie. Ondersteunde communicatie probeert deze neerwaartse spiraal te onderbreken, simpelweg door de communicatie met de omgeving op een andere manier weer mogelijk te maken.

Ondersteunde communicatie

Met ondersteunde communicatie (OC) bedoelen we alle vormen, middelen en manieren van communicatie om de gesproken taal te ondersteunen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het gebruik van pictogrammen en gebaren, maar ook om geavanceerde spraakcomputers en communicatieboeken.

Hieronder wordt beschreven hoe je een passend hulpmiddel kunt vinden.

Leidraad Ondersteunde Communicatie

Via de International Society of Augmentative and Alternative Communication en de Nederlandse afdeling ISAAC-NF (www.isaac-nf.nl) is informatie te vinden die kan helpen bij diagnostiek, therapie en het vinden van ondersteunde middelen. Zo wordt in de Leidraad Ondersteunde Communicatie uitgelegd wat OC is en hoe je het kunt inzetten in het dagelijks leven van een cliënt en diens omgeving.

Communiceren met OC leer je niet in een training, maar doordat iedereen om je heen ermee communiceert: net zoals een kind gesproken taal en een doofkind gebarentaal leert. Het

aanleren van het gebruiken van pictogrammen kan bijvoorbeeld door één of twee pictogrammen per zin aan te wijzen, of daar gebaren bij te maken. Op deze manier ondersteun

je gesproken taal met andere communicatievorm(en). Dit heet modelleren. Het aanleren van OC is grotendeels hierop gebaseerd.

Vocabulaire

Afhankelijk van de communicatiebehoefte en de beleevingsleeftijd van de cliënt is de zogenaamde 'vaste vocabulaire set' een optie. Deze set is opgebouwd uit symbolen, foto's en/of het gebruik van letters. Er zijn vocabulaires voor OC-gebruikers die volop in ontwikkeling zijn (Supercore), waarin een kernvocabulaire gecombineerd wordt met content specifieke taal. Dit helpt bij het ontwikkelen van geletterdheid. Daarnaast zijn er (volledig) op tekst gebaseerde vocabulaires en specifiek ontwikkelde vocabulaires voor bijvoorbeeld ALS-patiënten of patiënten met afasie (Aphasia Duo).

Alternatieve bediening

Wanneer het fysiek niet mogelijk is om met een directe aanraking van de hand of vinger een selectie te maken, moet je zoeken naar alternatieve methoden van invoer. Denk bijvoorbeeld aan een kleine muis of een één- of twee functieschakelaar. De positie van deze schakelaar is afhankelijk van bewegingsuitslag en kracht. Ook daarvoor is een scala aan opties beschikbaar: een hoofdsteun met schakelaars, blaas-/zuigschakelaars, kinbesturing of een joystickbesturing. Integratie van bestaande rolstoelbesturing is ook mogelijk.

Oogbesturing

Als er geen goede (willekeurige) bediening mogelijk is met een van de beschikbare ledematen, zijn er mogelijkheden om met één of beide ogen te sturen. Wanneer iemand niet lang genoeg naar één punt kan kijken, regelmatig onwillekeurige oogbewegingen maakt, niet bewust kan knippen om een selectie te maken of snel vermoeid raakt bij oogsturing, kan de Minimal Movement Switch (MMS) een alternatief zijn.

Omgevingsbesturing

Ook is het mogelijk specifieke functies te programmeren in de symbolenvocabulaire, die vervolgens de omgeving kunnen activeren. Denk aan het openen van deuren, bedienen van lampen, televisie of de robotstofzuiger. Scouters breidde onlangs de Keuzehulp Het Handig Helpend Huis uit, waarin dit soort huisautomatisering (domotica) in detail is beschreven (www.scouters.nl/keuzehulp/handig-helpend-huis).

Opstellen van functie-eisen dynamisch communicatiehulpmiddel

Het vertalen van de functiebeperkingen in de functie-eisen waaraan een OC moet voldoen, is niet gemakkelijk. Een functie-eis kan bijvoorbeeld zijn:

- Het hulpmiddel moet tactiele ondersteuning bieden
- Het hulpmiddel moet het verklanken van letters mogelijk maken
- Het hulpmiddel moet met de ogen bediend kunnen worden

Om tot een passende keuze te komen, is gedetailleerde kennis van de toepassingsmogelijkheden van communicatiehulpmiddelen essentieel. De OC-wereld is heel dynamisch, daarom is het belangrijk op de hoogte te blijven van actuele mogelijkheden. Adviseurs in dienst bij verschillende leveranciers van OC-apparaten kunnen daarbij helpen.

Maak allereerst een gedetailleerde beschrijving van alle lichamelijke functies, anatomische eigenschappen en het niveau van de stoornis(sen) die van invloed zijn op het functioneren van de cliënt en met name voor wat betreft het communiceren. Naast de beperking in de stem en spraak (dysartrie, anartrie, afonie of dysfonie), is er een scala aan functies die invloed kunnen hebben op de mate waarin de beperking zich manifesteert. Maak daarvoor gebruik van het Functioneringsgericht Indiceren (FGI) en de International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Naast de diagnose en de prognose is het belangrijk eerst alle

relevante ICF-domeinen in kaart te brengen en daarmee de vraagstelling verder te specificeren. Bekijk het FGI-protocol Communicatiehulpmiddelen van de Branchevereniging Leveranciers van Armachtige- Communicatieondersteunende- Omgevingsbedienings- Hulpmiddelen op www.lacoh.nl.

Het aanvragen van een OC-hulpmiddel

Om een effectieve aanvraag voor een OC-hulpmiddel te kunnen doen, is het van belang om een gedetailleerde, multidisciplinaire analyse te maken van de situatie. Afhankelijk van de indicatie kan je daarbij denken aan een samenwerking met een orthopedagoog, gedragskundige of een logopedist. Zij zijn in staat onderzoek te verrichten naar verschillende (beperkte) functies en mogelijkheden. Een adequate OC-oplossing vereist namelijk een open, geïnteresseerde blik van alle betrokken disciplines. De ontwikkelingen gaan immers heel snel, denk bijvoorbeeld aan nieuwe mogelijkheden rondom kunstmatige intelligentie.

Vergoeding van een OC-hulpmiddel

Er is in Nederland vergoeding voor een OC-hulpmiddel mogelijk via verschillende financiële stromen. Of en waar jouw cliënt voor vergoeding in aanmerking

komt, hangt af van de zorgindicatie. Grofweg kun je onderstaande hanteren:

1. **Cliënt woont thuis en valt onder de Zorgverzekeringswet**

Je kunt een aanvraag doen via een gecontracteerde leverancier bij de zorgverzekeraar. Hier is een *medische machtiging* voor nodig, ondertekend door een specialist, zoals een (kinder)psychiater, revalidatiearts of neuroloog. De aanvraag moet worden ondersteund door een motivatie van de behandelend logopedist of ergotherapeut. Het toevoegen van een *Functioneringsgericht Indicatie-formulier* (FGI) is nu (nog) niet verplicht. Informatie over de FGI vind je op de website van branchevereniging Lacoh. Daar is er een digitaal portaal beschikbaar, waarin alle cliëntgegevens eenvoudig zijn in te vullen. De aanvraag wordt ingediend door de gecontracteerde leverancier.¹ De cliënt krijgt de verstrekking (soft- en hardware) in bruikleen van de zorgverzekeraar.

2. **Cliënt woont in een instelling én heeft een Wlz-indicatie (verblijf inclusief behandeling)**

In dit geval kun je een aanvraag doen bij het zorgkantoor.

Je hebt hier als behandelaar een persoonlijk VECOZO-certificaat voor nodig. Om dit certificaat te krijgen, moet je een aantal cursussen voltooien. De cliënt krijgt de verstrekking in bruikleen van het zorgkantoor.²

3. **Cliënt woont in een instelling én heeft een Wlz-indicatie (verblijf exclusief behandeling)**

In deze situatie gaat de aanvraag naar de zorgverzekeraar en gebruik je de daarvoor benodigde documenten zoals bij punt 1 beschreven. De cliënt krijgt de verstrekking in bruikleen van de zorgverzekeraar.

4. **Zelf aanschaffen**

De cliënt financiert de OC-hulpmiddelen zelf. Crowdfunding wordt ook steeds meer gedaan.

5. **Niet verzekerd gemoedsbezwaren**

Afhankelijk van de individuele situatie is een (gedeelde) vergoeding via het CAK mogelijk.³

6. **Fondsenwerving**

Soms zijn er ook lokale fondsen of kerkelijke organisaties die financieel kunnen helpen. Vraag ernaar bij jouw gemeente.⁴

Tot slot

De implementatiefase van een OC-hulpmiddel is essentieel voor succesvol gebruik. De cliënt en de directe omgeving moeten goed worden geïnstrueerd over het managen van het hulpmiddel en het inhoudelijk up-to-date te houden van het vocabulaire. Ook vraagt het optimaal gebruiken van een OC-hulpmiddel veel geduld. De ergotherapeut kan hier een belangrijke rol in spelen.

Over de auteurs

Ariadne Krommedam is ergotherapeut gespecialiseerd in (OC-)voorzieningen bij KMD, ontwikkelaar en leverancier van hulpmiddelen en vrijwilliger bij Scouters.

Elly Waaijer is ergotherapeut, verandermanager en vrijwilliger bij Scouters.

Nico Knibbe is bewegingswetenschapper en voorlichtingskundige bij onderzoeks- en adviesbureau Locomotion en vrijwilliger bij Scouters.

Referenties

1. www.lacoh.nl/fgi
2. www.zorgverstrekking.nl
3. Regeling gemoedsbezwaarden - CAK
4. www.fondseninnederland.nl